

HARTO HAKOVIRTA — TAPIO KOSKIAHO
(toim.): Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat
1945—1973. Oy Gaudeamus Ab. Tampere
1973. 341 s.

Harto Hakovirran ja Tapio Koskiahon toimittama, jo tovin odotettu Suomen hallituksia ja hallitusohjelmia käsittelevä teos koostuu kahdeksasta artikkelista, joista viisi liittyy hallituksen syntyyn ja kokoonpanoon sekä kaksi hallitusohjelmiin. Teoksen viisi tamperelaista kirjoittajaa ovat rajoittaneet tarkastelunsa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Ainoastaan Hakovirran analyysiin suomalaisesta parlamentarismista sisältyy pitempi aikadimensio; siinä on vertailukohteeksi otettu ajanjakso 1917—1939. Nyt julkistettua tutkimusta hallitsevat kvantitatiiviset suhteet. Saatesanojen mukaan tarkoituksena on ollut koota hallitustasanteelta dataa, jonka puutteessa monet politologit (ja yhtä lailla muutkin) ovat arkailleet tarttua hallituspolitiikkaa sivuaviin aiheisiin. Numeroaineiston kokoamisen ja alustavan järjestämisen osalta selvitys varmaankin täyttää odotukset: kirjan kansien välissä on luku poikinensa havaintokauden 28 hallituksesta, 226 ministeristä ja 445 ministerinimityksestä (liitteitä kaikkiaan noin 100 sivua).

Koska kysymyksessä on artikkelikokoelma, sitä rasittavat kokoomateoksen tavanomaiset

heikkoudet: aukollisuus, hajanaisuus ja epätasaisuus. Sisällysluettelo antaa kuvan loogisesta rakenteesta, mutta artikkelien keskinäinen kytkeä jää paikoin hataraksi. Kirjan luettuaan jää niin ikään kaipaamaan lyhyttä katsausta siitä, kuinka hallitus Suomessa kootaan: mikä on presidentin, eduskunnan, eduskuntaryhmien, puoluejohdon, puoluekansan ja painostusryhmien osuus tässä prosessissa. Ministerit tosin teoksen lehdillä hauskaasti muistelevat ja kertoilevat, kuinka hallitukseen päästään tai joudutaan (siis niinkin päin), mutta haastatteluista on työläs hahmottaa kokonaiskuvaa. Keskeisimmäksi nousisi kysymys, kuinka leveällä tai kapealla pohjalla hallituksen muodostaminen Suomessa on. Puolueet ja eduskuntaryhmät voivat mm. puoluekokouksissa kartoittaa jäseneliitin mielipidettä asiasta, mutta mikä merkitys »kansan äänellä» tosiasiallisesti on puolueen hallitukseen menemisessä ja siellä olemisessä. Näyttää siltä (tämä on siis huterana hypoteesi), että »demokratian laajetessa» puoluejohdot yhä määrätietoisemmin kaventavat sitä piiriä, jonka katsotaan puolueessa hallitsevan tämän tason strategiaa.

Teoksen sisäinen hajanaisuus johtuu osaltaan myös artikkelien epätasaisuudesta. Joukossa on vaatimattomalle tasolle jääviä kuvauksia, joissa itse asiassa annetaan aineiston puhua eikä edes pyritä (deskriptiolle ominaiseen) ongelmien kartoittamiseen puhumattakaan taustayhteyksien arvuuttamisesta. Saadaan kylläkin tarkka tieto puolueiden edustuksista hallituksissa, mutta ei enää tietoa siitä, miksi toiset ovat tyyppisempiä hallitus- toiset oppositiopuolueita. Puolueiden luonnetta, ikää, kokoa, sisäistä ryhmämekanismia ja suhteita ammattijärjestöihin vilautetaan siellä täällä varsinaisen selityksen hallitusvallan epätasaisesta jakautumisesta jäädessä kuitenkin antamatta. Jää mm. kysyttäväksi: miksi keskustapuolue ja sosiaalidemokraatit ovat hyvin (?) viihtyneet samoissa hallituksissa, vaikka niiden kesken ei ole tullut kuuloonkaan yhteistyö esimerkiksi vaaleissa (poikkeuksena vuoden 1968 valitsijamiesvaalit, joissa luotiin sittemmin jatkunutta koalitiostategiaa)? Entä missä määrin »vankipuolueet» SKDL ja kokoomus ovat kohta päätä taipuvaisia vieroksumaan järjestelmää ja hallitsevia, jotka eivät pidä niitä hovi-

kelpoisina? Tapio Koskiahon olisi toivonut myös perusteellisemmin analysoivan vaalien funktiota ja roolia hallituspolitiikan kannalta. Hänen havaintonsa — hallituspolitiikka vaikuttaa vaaleihin jossain määrin mutta vaalit eivät sanottavasti (= välittömästi) hallituspolitiikkaan — on sen verran jännittävä, että tulee kysyneeksi, onko se yleensä ominaista monipuoluejärjestelmille vaiko vain Suomelle. Myös virkamieshallitusten ja ammattiministerien rooli on luultua paljon komplisoidumpi ja ansaitsisi sellaisena syvällisemmän käsittelyn.

Teosta dominoivaa kuvailua ryhdittämässä on muutamia analyysejä, joiden teoreettinen anti on tekijöilleen kunniaksi. Tarkoitin ennen muuta Harto Hakovirran molempia ja Briitta Koskiahon ainokaista artikkelia, jotka on analyttisesti hyvin kehitelty. Näiden artikkelien myötä on sopivaa siirtyä hallitusohjelmien puolelle. Kirjoittajien keskeisenä työnjakona näyttää olevan se, että Hakovirta tarkastelee ohjelmia ulkopoliittikan ja Koskiahon sisä- eli yhteiskuntapolitiikan kannalta. Jako käy laatuun, kunhan muistetaan, että etenkin Suomen oloissa ulkopoliittikkaan saattaa sisältyä myös hallitusohjelman sisäpoliittiseen osaan ja päinvastoin. Erittäin intressanttina on pidettävä Briitta Koskiahon havaintoa 1960-luvulla alkaneesta uudesta ohjelmallisesta kehitysvaiheesta. Hallitusohjelmat muuttuivat tällöin systemaattisemmiksi, kokonaisvaltaisemmiksi, suunnitelmallisemmiksi ja teknokraattisemmiksi, sanalla sanoen: ne on entistäkin enemmän tarkoitettu toteutettaviksi ja niiden toteuttamista on tarkoitettu pitää myös entistä tarkemmin silmällä. Kun samoihin aikoihin myös ministerien vaihtuminen maassamme vilkastuu, 1960-luku on siis kehittänyt tälläkin alalla, kuten lähes kaikilla politiikan ja politiologian lohkoilla, uuden orientoitumisen.

Vakavimmin voidaan ohjelma-analyysejä kritikoida vain historiallisen kontekstin puutteessa. Hakovirta on kiinnittänyt puutteeseen huomiota (s. 244) toteamalla pelkän kvantifiointin antavan vaillinaisen tulkinnan ohjelmista, minkä vuoksi analyysia olisi jatkettava kvalitatiivista tietä, tutkittava hallituspolitiikkaa »omassa historiallisessa ympäristössään». Koskiahon puolestaan sanoo, että »Jokainen

hallitusohjelma on aikansa lapsi. Se kuvastelee kulloistakin yhteiskunnan tilaa» (s. 201). Kuitenkaan ohjelmia ei artikkeleissa saateta näihin yhteyksiin, mikä vaivaa etenkin sellaista eläjää, joka on suhteellisen hyvältä täyhystyspaikalta päässyt seuraamaan havaintokauden hallitusrienteja ja sen perusteella tietää, että aika on ilman muuta yksi tärkeimpiä hallituksen koostumuksen ja tavoitteiden selittäjiä.

Historiallinen näkökulma edellyttäisi tämän tapaisessa tutkimuksessa kahta lisäasettamusta. Ensiksikin havaintokauden rajoittaminen vuosiin 1945—1973 sisältää riskin, sillä aikakauden hallituspolitiikka saa ominaiset piirteensä vasta kun sitä verrataan 1920- ja 1930-lukuun, joita sävyttivät omat koalitionensa ja hallitsemistyyliinsä. Toiseksi olisi aikakauden hallituspolitiikasta tehtävä kokonaisvaltainen analyysi, unohtamatta myöskään niitä yhteiskunnassamme vaikuttavia perusjännityksiä jotka Suomessa maan kansainvälisen aseman ohella rajoittavat hallitusten koalitiomahdollisuuksia.

Näissä huomautuksissa ei siis ollut mitään uutta teoksen tekijöille. Siksi toivoisin, että työryhmä saisi tilaisuuden jatkaa ja täydentää nyt aloittamaansa kartoitusta. Mutta jo tähänastisestakin tuloksesta tekijöille ovat kiitollisia niin politiikan tutkijat, tiedotusvälineidemme toimitukset kuin tasavallan presidentti ja hallituksen pääministerikin, jotka nimikkokappaleen vastaanottaessaan ilmaisivat ilonsa teoksen ilmestymisestä.

Onni Rantala